

4. Каднічанський Д. Скансени України. *Краєзнавство. Географія. Туризм.* №16 (645). 2010. С.3–8.

Романів О. Я.

к. геогр. н., доцент,
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Державного університету «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна

УРБАНТУРИЗМ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ МОДЕЛІ ОВЕРТУРИЗМУ: НАПРЯМИ ВРЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ

В умовах сучасних глобалізаційних процесів особливої актуальності набуває проблема формування нової концепції розвитку туризму міст, які завжди були осередками соціального, економічного, політичного, культурного життя, але одночасно виступали й епіцентрами соціальних та економічних конфліктів та проблем розвитку. Зростання урбантуризму породило ще одну проблему – овертуризм, або туризмофобію. Ці терміни відображають виклики, з якими на сьогодні зустрічаються міста в процесі управління значними туристичними потоками, а також негативні прояви впливу туризму на міста та його жителів, підкреслюють у доповіді ЮНВТО [1].

Водночас дослідження розвитку туризму в умовах міст і міських агломерацій, вивчення проблем організації і функціонування міських туристичних дестинацій, розробка відповідного організаційно-економічного механізму регулювання їх використання та розвитку ще не одержали достатнього наукового обґрунтування. Як показує світовий досвід, значні практичні складності виникають при управлінні туристичною сферою особливо в умовах міст із значним туристсько-рекреаційним потенціалом.

Таким чином, актуальність відзначених проблем і їх практичне значення, а також їхня недостатня розробленість обумовили основну мету і завдання дослідження.

Більше половини населення світу є мешканцями міст. А за прогнозами ООН до 2050 року ця частка сягне 70 %. Міста вже зараз генерують понад 60 % світового ВВП. Поряд зі швидкою урбанізацією, зростає і сектор туризму, керований економічним розвитком, зниженням вартості транспортних витрат, спрощенням подорожей та зростанням прошарку середнього класу населення в економічно розвинених країнах і країнах, що розвиваються. Всі ці чинники зробили міста дедалі більш популярними осередками не лише для бізнесу та проживання, але й привабливими

напрямами для відпочинку. За останні десятиліття міжнародний туризм продемонстрував зростання від 25 мільйонів міжнародних прибуттів у 1950 році до понад 1,4 мільярдів у 2018 році.

На міський туризм припадає близько 40 % туристичних потоків. Сьогодні дохід, отриманий як від внутрішнього, так і від міжнародного туризму суттєво сприяє соціально-економічному та культурному розвитку багатьох міст та їх оточення. Проте зростання міського туризму також створює проблеми для забезпечення стійкості, що мінімізує будь-які позитивні наслідки.

Вперше термін «овертуризму» зжив у своїх працях Ali R. у 2016 році [2]. Після того визначення даного поняття уточнювалося, на сьогодні його найчастіше розуміють як вплив туризму на туристичну дестинацію, або її частину, що надмірно негативно позначається на якості життя місцевих мешканців та / або якості досвіду відвідувачів [1].

Responsible Tourism Partnership визначає овертуризм як напрям, де господарі чи гості, місцеві жителі чи відвідувачі вважають, що відвідувачів занадто багато, а також якість життя в цьому районі, або якість досвіду відвідування, погіршилися неприйнятно. Овертуризм – це явище-антипод до відповідального туризму. Туризм покликаний зробити місця кращими і для проживання, і для відвідування. А тут спостерігаємо, що погіршення поділяють одночасно і відвідувачі, і місцеві мешканці [3].

Тобто, йде мова про відсутність управління та неконтрольований розвиток. І це є найважливіший момент у розвиткові урбантуризму за моделлю «овертуризм».

Зростання чисельності міських туристів збільшує використання природних ресурсів, спричиняє соціокультурний вплив та чинить тиск на міську інфраструктуру, погіршує мобільність у містах, створюючи затори, ускладнює використання інших засобів. Місцева екосистема потрапляє під потужний тиск, в тому числі джерела енергії і води. У деяких містах ці виклики в останні роки поєднуються із зростанням пропозиції туристичного житла у містах, тобто надмірної насиченості міського простору колективними та індивідуальними засобами розміщення туристів. Внаслідок цього зростає негативне ставлення місцевого населення до туристів через невдоволення від переповненості центрів міст людьми і транспортом, шуму, забруднення довкілля, зростання цін та інших неприємностей, які приписують туристам. Не виключенням стали відкриті прояви протестів в деяких містах.

Онлайн-сервіс пошуку авіаквитків Aviasales у 2018 році склав список міст, де мандрівникам не раді через «овертуризм». Першим місцем, де не чекають мандрівників, фахівці назвали італійське місто Венеція. Особливо активно місцеві жителі страйкують проти круїзних гостей, навіть йде мова про перенесення круїзного терміналу за межі міста [4].

Також супротивником масового туризму виявилася Барселона, де, наприклад, в кінці червня 2017 року учасники лівої організації Edvant влаштували акцію, спрямовану на боротьбу з великим числом приїжджих іноземців. Подібні протести пройшли і в Амстердамі, де жителі міста були незадоволені шумом, великою кількістю сміття і зростаючими цінами. У зв'язку з цим влада заборонила будівництво нових готелів і збільшила туристичний податок. У Дубровнику (Хорватія) і на острові Санторіні (Греція) теж з'явилися свої обмеження. У старе місто Дубровник за день можуть потрапити не більше чотирьох тисяч відвідувачів, а на Санторіні – не більше восьми тисяч. А філіппінський острів Боракай у квітні 2018 року закрили від туристів через забруднення на шість місяців. Обмеження торкнулися і американського Мачу-Пікчу. Подивитися місто відтепер можна тільки в складі спеціалізованих груп на чолі з сертифікованим гідом. Екскурсії тривають лише півдня, селфі-палки заборонені. У травні 2018 року влада Пальми, столиці іспанського острова Майорка, вирішила розпочати боротьбу з п'яними туристами і їх розвагами. В цілому ж співробітники Aviasales порадили мандрівникам уникати відвідування цих місць в пікові періоди і з повагою відноситися до місцевих традицій [4].

Адекватне управління туризмом з урахуванням як потреб відвідувачів, так й інтересів місцевих мешканців завжди було принциповим питанням для сектору туризму. ЮНВТО визначає туристичну ємність міст як «максимальну кількість людей, які можуть відвідувати туристичне місце одночасно, не спричиняючи знищення фізичного, економічного та соціокультурного навколишнього середовища та неприпустимого зниження якості задоволеності відвідувачів» [1]. Отже, урбантуризм буде стійким лише за умови його розвитку та управління ним з урахуванням як інтересів відвідувачів, так і місцевих громад. Цього можна досягнути завдяки залученню самих громад, перезавантаження систем управління, зменшення сезонності та ретельного планування.

Розробку заходів з управління туризмом сучасного міста слід здійснювати виключно на засадах системного підходу. А головна особливість туристського міста з точки зору системного підходу полягає в тому, що воно об'єднує в собі три взаємопов'язані підсистеми – місто як туристська дестинація, місто як транзитний регіон і місто як постачальник туристів в інші туристські дестинації.

Складність економічних, соціальних та екологічних проблем, з якими стикаються сьогодні міста змушують зацікавлені сторони переосмислити свою нинішню діяльність та шукати інноваційні рішення. Заходи не можуть зосереджуватися лише на зміні кількості туристських відвідувачів та туристичній поведінці. При визначенні та встановленні механізмів моніторингу та управління перевантаженими туристами містами важливо враховувати не лише кількісні, але і якісні показники, які забезпечать

усебічне бачення впливу туризму на туристську дестинацію та її мешканців.

Слід також зосередити увагу на місцевих зацікавлених сторонах. Розуміння ставлення жителів до туризму і залучення місцевих громад є центральним. Дослідження ЮНВТО показує, що найбільш позитивний вплив на сприйняття туризму місцевими мешканцями справляють такі фактори: більш різноманітна міжкультурна атмосфера в місті; більше подій; позитивний імідж туризму; захист історичних частин міста; реставрація традиційної архітектури. Найбільш негативні наслідки для сприйняття туризму місцевими мешканцями мають: збільшення цін на житло, таксі, товари в магазині, на відвідування ресторанів та кафе, зростання вартості громадського транспорту [1]. Отже, найбільш негативні наслідки у сприйнятті місцевих мешканців – це підпорядкування життя в місті гаманцю туриста, а також витіснення в деяких містах місцевих жителів з міських центрів.

ЮНВТО запропоновано одинадцять стратегій та 68 заходів щодо управління неконтрольованим зростанням відвідувачів у містах. Проте ефективність заходів залежить від їх конкретного контексту. Універсального рецепту не існує. Навіть у межах одного міста заходи можуть відрізнятися між мікрорайонами. Серед запропонованих стратегій ЮНВТО найбільш популярними є такі [1]:

- покращення інфраструктури та інших об'єктів туристичного призначення у місті;
- покращення комунікації з місцевими жителями та залучення їх і місцевого бізнесу до планування туризму;
- покращення комунікації з відвідувачами на тему про те, як поводитись у місті;
- покращення перерозподілу туристичного потоку відвідувачів упродовж року;
- створення подій у місті, де мешканці міста та відвідувачі можуть зустрічатися та інтегруватися.

Європейська Асоціація готельєрів та рестораторів HOTREC у свою чергу також підготувала дослідження, в рамках якого проаналізувала проблему овертуризму та запропонувала шляхи її вирішення. На думку фахівців цієї організації, «головна проблема полягає в тому, що туристичний попит ще не поширився рівномірно, натомість він зосереджений в кількох містах» [5].

HOTREC пропонує п'ять рекомендацій для європейських країн:

1. Туристична діяльність повинна чітко керуватися.

Всебічний збір даних має вирішальне значення, щоб отримати чітке уявлення про масштаби туристичної активності в кожному пункті призначення, здійснити планування і управління політикою туризму.

2. Встановлення обмежень.

Недоцільно накладати фізичні обмеження на кількість туристів, які відвідують популярні міста, тому необхідно використовувати інші способи. У тому числі лімітувати надання житла - на певну кількість ночей в рік, або краще координувати потоки круїзних пасажирів, які можуть висадитися в місті лише в певний день. Розумні обмеження повинні бути узгоджені шляхом діалогу між усіма сторонами в кожному пункті призначення.

3. Розподіл турпотоків.

Щорічне зростання чисельності туристів, що прибувають, вимагає, щоб бізнес, громадськість та приватний сектор разом розподілили потоки туристів більш рівномірно упродовж року і на всій території регіону. Це вимагає нової політики, зокрема, створення більш ефективного просування менш відвідуваних пунктів призначення, стирання сезонності.

4. Допоможіть туристам стати відповідальними.

Важливо навчити гостей поважати уклад життя місцевого населення до того, як вони відвідують місто. Для цього органи державного і приватного секторів повинні працювати разом.

5. Діалог.

Особливо важливо, щоб в кожному курорті були створені структури, що відповідають за ефективний діалог між місцевими жителями, професійними туристичними організаціями та органами влади про вплив туризму на регіон і проблеми, з цим пов'язані [5].

Слід пам'ятати, що урбантуризм робить важливий внесок у соціально-економічний розвиток міст та добробут їхніх мешканців. І він повинен сприяти створенню кращих міст для всіх: громадян, інвесторів та відвідувачів. Застосування вказаних вище заходів дозволить досягнути цієї мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. Executive Summary. URL : <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284420070> (Last accessed: 30.03.2020).

2. Ali R. Exploring the Coming Perils of Overtourism, 23.08.2016. URL : www.skift.com (Last accessed: 30.03.2020).

3. Responsible Tourism (n.d.). OverTourism. URL : www.responsible-tourismpartnership.org/overtourism (Last accessed: 01.04.2020).

4. Здесь не ждут туристов. URL : <https://za-ural.com/news-block/zdes-ne-zhdut-turistov> (Last accessed: 28.03.2020).

5. Овертуризм: кто виноват и что делать? URL : <http://www.travelspy.com.ua/2018/07/what-should-we-do-with-overtourism.html> (Last accessed: 30.03.2020).